ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 122, Kasım 2021, s. 301-310

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.53948>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
24.10.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.11.2021

Doç. Dr. Mehmet Nuri YILDIRIM

Karabük Üniversitesi, Safranbolu Şefik Yılmaz Dizdar Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü
mnyildirim@karabuk.edu.tr

Mehmet UÇAR

mehmed_ucar47@hotmail.com

**TASARIM EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN YİYECEK VE İÇECEK
İŞLETMELERİNİN TASARIMINDA KULLANICILARIN FİZİKSEL VE
SOSYO-PSİKOLOJİK KULLANICI GEREKSİNİMLERİNİ DİKKATE
ALMA DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Öz

Yiyecek ve içecek işletmelerinin kullanıcıların fiziksel ve psiko-sosyal kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda tasarlanması; işletmenin faaliyetine sürdürülebilirlik kazandırması ve kullanıcıların da yeme-içme faaliyetlerini gerçekleştirirken kendilerini fiziksel ve psikolojik açıdan rahat ve güvende hissetmesi açısından önemlidir. Bu önemden hareketle amacına uygun mimari tasarımın gerçekleştirilmesi ancak, tasarım eğitimi hem teorik hem de uygulamalı olarak almış uzman kişiler tarafından yapılması ile mümkündür. Bu çalışma da tasarım eğitimi almış önlisans öğrencilerinin yiyecek ve içecek işletmelerinin tasarımında kullanıcıların fiziksel ve sosyo-psikolojik kullanıcı gereksinimlerini dikkate alma düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada elde edilen verilere göre; Yaş'ın, Yiyecek ve İçecek İşletmelerinin Tasarımında Kullanıcıların Fiziksel ve Sosyo-Psikolojik Kullanıcı Gereksinimlerini Dikkate Alma Düzeyi etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kullanıcı gereksinimleri, Tasarım eğitimi, Mimari tasarım, Önlisans

A RESEARCH ON THE LEVELS TO CONSIDER THE PHYSICAL AND SOCIO-PSYCHOLOGICAL USER NEEDS OF CONSUMERS IN THE DESIGN OF FOOD AND BEVERAGE BUSINESSES

Abstract

Designing food and beverage businesses in line with the physical and psycho-social user needs of the users; It is important for the business to bring sustainability to its activities and for the users to feel physically and psychologically comfortable and safe while performing their eating and drinking activities. Based on this importance, the realization of an architectural design suitable for its purpose is only possible if it is done by experts who have received design education both theoretically and practically. In this study, it was aimed to determine the level of considering the physical and socio-psychological user needs of the users in the design of food and beverage businesses of associate degree students who received design education. According to the data obtained in the study; It has been determined that Age has an effect on the Users' Level of Considering the Physical and Socio-Psychological User Needs in the Design of Food and Beverage Businesses.

Keywords: User Requirements, Design Education, Architectural Design, Associate Degree

1. GİRİŞ

Yiyecek ve içecek mekanları kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda mimari tasarımları değişen ve farklılaşan koşullar etkisinde sürekli olarak değişmektedir. Yiyecek-içecek mekanlarının amacına ulaşması ve sürdürülebilirliğin sağlanması için tercih edilir olması gerekmektedir. Tercih edilebilirliğin sağlanması için de işletmelerin kullanıcıların kullanıcı gereksinimlerini dikkate alarak tasarlanması büyük önem taşımaktadır. Özellikle işletmelerin mimari tasarımının, tasarım eğitimi almış uzman kişilerce yapılmasının işletmelerin hem müşteri profiline hem de işletmenin uzun vadeli hedeflerine ulaşmaları noktasında önemli katkılar sağlayacağı bilinmektedir.

Yiyecek-içecek sektöründe hizmet veren mekanların çalışanları ile müşterilerin antropometrik boyutları, fizyolojik yapıları, psikolojik özellikleri, demografik özellikleri, mekân algılama özellikleri birbirinden farklı olması bir gerçektir. Dolayısıyla, yiyecek-içecek hizmeti veren mekanların tasarımı; konut, eğlence, vb. hizmetleri veren mekânlarına göre daha karmaşık bir yapıdadır. Bu mekanların daha ergonomik olması için; antropometri, fizyolojik, psikolojik ve iş güvenliği disiplinleri ışığında düzenlenmelidir. Bu mekanların belirledikleri misyona ulaşması için tasarımlarının belirtilen özellikleri kapsayacak nitelikte bütüncül bir yaklaşım ile yapılmalıdır.

İnsan gereksinimleri; insanların fizyolojik, toplumsal ve psikolojik açılardan rahatsızlık duymadan yaşamlarını sürdürebilmelerine yardımcı olan tüm çevresel ve toplumsal koşullardır. Bu gereksinimler, en temel olandan başlayarak en karmaşık olanlara dek hiyerarşik bir düzen içinde ele alınmaktadır. Kullanıcı gereksinimleri ve kullanıcıların öncelikleri gelişen teknoloji ve zamanın getirisi kapsamında değişkenlik gösterebilir. Dolayısıyla, kullanıcı gereksinimleri gelişen teknoloji, zaman ve kişisel gereksinimler göz önünde bulundurulmalıdır

Gereksinim, insanların maddi ve kültürel varlıklarını sürdürebilmeleri ve geliştirebilmeleri için çeşitli mal ve hizmetlere karşı duydukları istektir ve bireyler arasında farklılık gösterir. İhtiyaç karşılandığında haz, karşılanmadığında ise acı ve hüznün vermekte olup, karşılandığı süre içinde de etkisini kaybeder.

Gereksinimler, yapay ve içgüdüsel olma eğilimindeki isteklerden farklı olarak, kısmen bir nedene ya da mantığa dayanmaktadır. Kullanıcı memnuniyetini önemli bir şekilde etkileyeceğinden, kullanıcı gereksinimlerinin tasarım sürecine tam olarak yansıtılması önemlidir.

İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar en önemli yaratıcı eylemi tasarlamak ve üretmektir. Belirli bir gereksinme için maddeyi niteliksel olarak değiştirme eylemi yalnızca insana ait bir özelliktir. Bu bağlamda, tasarlayarak ve üretmek kendisine yapay bir çevre oluşturan insan, bu eylemleriyle dünyayı da değiştirir. İnsanların tasarlamasını gerektiren nedenlere ‘gereksinme’ ya da ‘gereksinim’ diye ifade edilmektedir (Toydemir ve Tanaçan, 1997; Sağlam, 2019).

2. MİMARİ TASARIMDA KULLANICI GEREKSİNİMLERİ

Kullanıcı gereksinimi; kullanıcılar için sağlanması gereken en temel koşullardan biri kullanıcı gereksinimleri olarak tanımlanmakta ve bunlar kullanıcı memnuniyeti için ön şartlar zincirinin halkalarından birini oluşturmaktadır (Dinç ve Onat, 1998). Kullanıcı gereksinimleri araştırmacılar tarafından çeşitli şekilde ve kapsamlı olarak sınıflandırılmıştır. Bayazit (1982)’e göre kullanıcı gereksinimlerini; teknik, beşerî ve çevresel gereksinimler olmak üzere üç ana sınıfta sınıflandırırken, Buğday (1991) ve Gül (1993) ise fiziksel ve psiko-sosyal olmak üzere iki ana sınıfta sınıflandırmıştır (Korur vd., 2006).

Her tür mimari tasarım, insan ve onun gereksinimlerini göz önünde bulundurarak, insan için gerekli mekansal ve sosyal çevre koşullarını yaratma probleminin çözümüdür. İnsan gereksinimleri genelinden “tasarlanacak mekanların kullanıcıları”aşamasına geçildiğinde, kullanıcıların özel gereksinimleri ile karşılaşılır. Bu özel gereksinimler ışığında mekânın tasarlanması kullanıcıların mekânda daha rahat davranmasına katkı sağlayacaktır.

2.1. Fiziksel Kullanıcı Gereksinimleri

Fiziksel gereksinimler; her türlü iç mekân tasarımının öznesi olan kullanıcının yani insanın; sınırlarını zorlamadan, aşırı yorgunluk hissetmeden ya da var olan sıkıntılarını minimuma indirebilmesi için duyduğu gereksinimlerdir. Kullanıcı gereksinimlerini bir mekânda olması gereken en az nitelikleri belirler. Bu niteliklerde olabilecek her bir eksiklik kullanıcı konforunun azalmasını nedeni olacak ve tasarlanan mekân kullanıcı tarafında etkin bir şekilde kullanılmayacaktır. (Aluçlu vd., 2001). Bir mekânın fiziksel kullanıcı gereksinimleri; Mekansal, işitsel, ısısal, görsel(estetik), emniyet(güvenlik) ve sağlık gereksinimleridir.

Mekânsal Gereksinimler; Mekanlar kullanım yeri ve amacına uygun bir şekilde kullanıcının mekân içerisinde statik ve dinamik antropometrik ölçülerine ve tekil ya da çoğul olarak yapacakları eylemler doğrultusunda tasarlanması gerekmektedir. Kullanıcıların eylemlerini daha rahat, etkili ve üretken bir şekilde yapabilmeleri için tasarlanan mekânın taşıması gereken özelliklerdir. Bu özellikler; alan, hacim, renk, koku, aydınlatma ve doku, gibi bazı fiziksel özellikler sayılabilir (Buğday, 1991).

İşitsel Gereksinimler; Mekânın sesin rahatsız edici özelliği olan gürültüden arındırılmış olması, ses dağılımının homojen özellikte, mekânın hacim akustiğinin düzenlenmesi ve aynı zamanda

ses mahremiyeti gibi özelliklerinde sağlanmış olması gerekir. Bu özelliklerin nitelikli bir şekilde sağlanmaması; kullanıcıların ve mekân çalışanların fiziksel, fizyolojik ve performans özelliklerini olumsuz etkilemektedir.

Fiziksel Çevre Şartlarına İlişkin Gereksinimler; Fiziksel çevre özelliklerinin önemi, kullanıcı memnuniyeti ve verimlilik ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde önemi daha iyi bir şekilde anlaşılmaktadır. Mekân tasarımında bu ilişkinin önemi, fiziksel özelliklerin de kullanıcı gereksinimlerine göre düzenlenmesi gerekmektedir (Akyol, 1997). Ayrıca, kullanıcı gereksiniminin tasarım sürecindeki yerini belirleme, yapının tasarım ve kullanım aşamasında yeterliliğini belirlemek açısından önem taşımaktadır. (Şener, 1977; Özyılmaz, vd, 2009; Aluçlu, ve Kejan, 2006).

Sağlık Gereksinimleri; yapıya temiz suyun sağlıklı bir şekilde temin edilmesi, yapıdan çıkan atık suların yapıdan sağlıklı bir şekilde ayrılmasını sağlanması, yapıdan katık atıkların yok edilmesi, kirli havanın temiz hava ile değiştirilmesi, kullanılan malzemelerin kullanıcı sağlığını olumsuz etkilemeyecek organik malzemelerin kullanılması özellikle solunum sistemine etki eden sentetik ürünlerin kullanılmaması kullanıcı sağlığı açısından önemlidir.

Isısal Gereksinimler; mekân ısının sağlıklı bir şekilde sağlanmaması ya da yapılan işin gereklerine uygun olmayan ısı değeri, kullanıcıyı fiziksel, fizyolojik ve performansını olumsuz etkilemektedir. Mekân içerisindeki uygun sıcaklık oda sıcaklığıdır (22 ± 3 °C). Oda sıcaklığı limitinin üstünde veya altında olması kullanıcıyı; fiziksel, fizyolojik ve performans olarak olumsuzluk etkilemektedir (Aktaş, 2017).

Emniyet (Güvenlik) Gereksinimleri; Mekânın, statik ve dinamik yüklerle birlikte doğa olaylarının olumsuz etkilerine karşı yapısal sağlamlığıdır. Yapı emniyeti tayin edilirken yapının servis yükleri doğrultusunda kesit özelliğinin hesaplanması gerekmektedir. Kullanıcıların can ve mal güvenliğinin sağlanması açısından yönetmelik ve standartlara bağlı kalınarak yeteri derece emniyet katsayısı tayin edilmelidir (Uzunoglu ve Özer, 2014; Aktaş, 2017).

2.2. Psiko-Sosyal Kullanıcı Gereksinimleri

Kullanıcılar ve içinde bulundukları mekânlar sürekli birbirlerini etkileyen bir ilişki içerisinde. Mekânlar, kullanıcıların davranış ve psikolojisini yönlendirir (Ertemli, 2018). Psiko-Sosyal gereksinimler kullanıcının eylemini gerçekleştirirken psikolojik açıdan herhangi bir rahatsızlık duymadan kullanıcıya sağlanan çevresel etmenlerdir (Eyüce, 1991).

Gizlilik (Mahremiyet) Gereksinimleri; Mahremiyet, bireyi diğerlerinden fiziksel olarak ayırmak olarak görülmemelidir. Her biri bir amaca yönelik birkaç çeşit mahremiyet vardır (Westin, 1970). Bunlar; yalnızlık, teklifsiz dostluk, tanınmamak ve saklanmaktır. Westin; mahremiyetin amaçlarını, kişisel özerklik sağlanması, duyguların serbestçe ifade edilmesini, kişisel öz denetim sağlanması, iletişimi sınırlarını ve sınırların korunması olarak tanımlamıştır (Lang, 1987; Novalic, 2012; Uzunoglu ve Özer., 2014).

Davranışsal Gereksinimler; Bir mekân içerisinde fiziksel faktörler kişileri değişik etkiler altına sokabilir veya kişilerin davranışsal özellikleri farklı fiziksel yapılandırmalar gerektirebilir. Davranışsal gereksinimler, insanların toplumsal çevre içerisinde davranışlarını ve eylemleri yaparken ihtiyaç duydukları mesafelerdir. Kullanıcılar çalışma mekanlarında, yapacakları işe konsantre olabilecekleri moral ortamlarını kazandıkları sürece verimli olurlar. Bu yüzden

davranışsal etkenlerin irdelenmesi ve bu etkenleri gerektirdiği düzenlemelerin tasarımlara yansıtılması gerekmektedir (Uzunoğlu ve Özer., 2014; Akyol,1997).

Estetik Gereksinimler; Mekânın uygun biçim, renk ve dokusal özellikleridir. Mekânlar; sahip oldukları donatılar ve işlevler ile anlanılır, renkler ile kullanıcılara psikolojik etkiler yapar ve kimlik kazanır. Renk, mekânın kullanıcı ile iletişim kanalıdır. İnsanların ve toplumların karakterini, kimliğini, sosyo-kültürel birikimini, psikolojisini, coğrafyasını yansıtan renkler, mekânlar aracılığıyla insanlara bütün bu birikimlerin farklı etkilerini yansıtır (Alici ve Göker, 2020). Mekânlarda kullanılan malzemelerin yüzey etkileri de önemlidir. Taşın daha sert ve soğuk bir malzeme olması, ahşabın daha sıcak bir malzeme olması gibi (Üstün vd., 2011).

Toplumsal Gereksinimler; Sosyal bir varlık olan insanın, iç ve dış mekânlarda sosyalleşmesine olanak sağlayacak mekânların düşülmesi gerekmektedir (Üstün vd., 2011).

YÖNTEM

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi; Bu araştırmanın evrenini, Karabük Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksekokulu İç Mekân Tasarımı programında okuyan 246 öğrenci oluşturmaktadır. Alan çalışması, 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı Bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada tam sayıma ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak öğrencilerin, eksik ve geçersiz cevaplar vermelerinden dolayı 28 anket değerlendirmeye alınmamıştır. Geriye kalan 218 anket formu değerlendirilmiştir. Bu çerçevede araştırmaya 101 (%46,3) kadın ve 117 (%53,7) erkek öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin 33'ü (%15,1) 19 yaş ve altında, 61'i (%28) 20 yaşında, 84'ü (%38,5) 21 yaşında, 22'si (%10,1) 22 yaşında, 18'i (%8,3) ise 23 ve üzeri yaşındadır.

Veri Toplama Araçları; Bu çalışmada, yüz yüze anket tekniği kullanılmıştır. Anket tekniği, sistematik bir veri toplama yöntemidir. Veriler, önceden belirlenmiş katılımcılara bir dizi soru sorarak elde edilir. Söz konusu anket 3 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek için 2 adet tanımlayıcı soru bulunmaktadır. İkinci bölümde kullanıcıların mekanla ilgili fiziksel gereksinimlerini ortaya koyan 26 ifade bulunmaktadır. 3. bölümde ise kullanıcıların mekân ile ilgili psiko-sosyal gereksinimlerine ilişkin 15 ifade yer almaktadır. Öğrencilerden, yiyecek içecek işletmelerini tasarlarlarken kullanıcıların mekanla ilgili fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerinden hangilerini dikkate aldıklarını cevaplandırmaları istenmiştir. Araştırmada kullanılan anket formu araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup, formda yer alan ifadeler (1=Hiç Dikkate Almam, 5=Kesinlikle Dikkate Alırım) 5'li likert ölçeğinde tasarlanmıştır.

Verilerin Analizi; Yiyecek içecek işletmelerinin tasarımında kullanıcıların fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerinin, tasarımında yer alan ve tasarım eğitimi alan öğrenciler tarafından hangi düzeyde dikkate alındığını belirlemek için yapılan çalışmanın verileri uygun İstatistikî Paket Programı (SPSS) ile analiz edilmiştir. Verileri değerlendirmede birinci aşama güvenilirlik analizidir. Güvenilirlik analizi için Alfa katsayısı (Cronbach Alpha) kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliği için ise “ $0,00 \leq \alpha < 0,40$ = güvenilir değil, $0,40 \leq \alpha < 0,60$ = düşük güvenilirlik, $0,60 \leq \alpha < 0,80$ = oldukça güvenilir ve $0,80 \leq \alpha < 1,00$ = yüksek güvenilirlik” değerleri dikkate alınmıştır. Güvenirlik analizi sonucunda hem fiziksel hem de psiko-sosyal gereksinimlerle ilgili Cronbach Alpha katsayısı 0,937 olarak tespit edilmiştir. İkinci aşamada veri türlerinin çoğunu değerlendirmede ilk adım olarak kabul edilen betimleyici istatistikler yapılmıştır. Bu çerçevede araştırmaya katılan kişilerin özellikleri ve ifadelere verdikleri cevapların düzeyini belirlemek için frekans ve yüzdelik değerleri hesaplanmıştır. Üçüncü

aşamada öğrencilerin demografik özelliklerine göre, müşterilerin fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerini dikkate alma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirlemek için farklılık testlerinden yararlanılmıştır. Ancak öncelikle verilerin parametrik test koşullarını sağlayıp sağlamadığını bakılmıştır. Veriler, normal dağılım testlerinde basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1,5 ve +1,5 aralığında olması gerektiğinden parametrik test koşullarını sağladığı tespit edilmiştir. Bu çerçevede bağımsız olan iki grubun arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için T-testinden yararlanılmıştır. Birkaç grup arasında, ortalama skorlardaki anlamlı farklılıkları tespit etmek için ise Tek Yönlü ANOVA testi kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu kısmında Karabük Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksekokulu İç Mekan Tasarımı programında okuyan öğrencilerden toplanan veriler değerlendirilmiştir.

Kullanıcıların Mekanla İlgili Fiziksel Gereksinimlerine İlişkin Bulgular; Araştırmanın bu kısmında kullanıcıların mekanla ilgili fiziksel gereksinimlerinin, öğrenciler tarafından ne düzeyde dikkate alındığını belirlemek için yapılmış olan betimsel analiz sonuçları değerlendirilmiştir. Bu çerçevede öğrencilerin mekanla ilgili fiziksel özellikleri dikkate alma düzeyleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Mekanla İlgili Fiziksel Gereksinimlerin Tasarım Öğrencileri Tarafından Dikkate Alınma Düzeyi

Değişkenler	N	Min.	Max.	$\bar{X}$	σ
Mekânın müşterinin statik(sabit/durağan) antropometrisine göre düzenlenmiş olmasına	218	1,00	5,00	3,614	1,081
Mekânın müşterinin dinamik (hareketli) antropometrisine göre düzenlenmiş olmasına	218	1,00	5,00	3,380	1,346
Mekânın hacimsel büyüklüğüne	218	1,00	5,00	3,972	1,085
Mekânın ısısal durumuna (oda şartlarında-sıcaklık konforu)	218	1,00	5,00	3,591	1,375
Mekânın nem oranına (bağıl nem %30-70 arası)	218	1,00	5,00	3,123	1,247
Mekânın radyasyonuna	218	1,00	5,00	3,018	1,298
Mekândaki hava hareketine	218	1,00	5,00	3,408	1,313
Mekânın doğal havalandırmasına	218	1,00	5,00	3,747	1,282
Mekânın yapay havalandırmasına	218	1,00	5,00	3,665	1,215
Mekânın gürültü düzeyine	218	1,00	5,00	3,660	1,238
Mekânın ses yansımalarına	218	1,00	5,00	3,633	1,149
Mekânın doğal aydınlatmasına	218	1,00	5,00	3,766	1,201
Mekânın yapay aydınlatmasına	218	1,00	5,00	3,431	1,363
Mekânın genel aydınlatmasına	218	1,00	5,00	3,600	1,252
Mekânın yerel (lokal) aydınlatmasına	218	1,00	5,00	3,422	1,109
Mekândaki doğal veya yapay aydınlatmanın düzeyine	218	1,00	5,00	3,431	1,150
Mekân aydınlatmasının kamaşmamasına	218	1,00	5,00	3,555	1,115
Mekânın servis alanın hijyenik olmasına	218	1,00	5,00	3,674	1,487
Mekânın ıslak hacimlerin hijyenik olmasına (wc/lavabo vb.)	218	1,00	5,00	3,807	1,474
Mekânın mutfak alanın hijyenik olmasına	218	1,00	5,00	3,656	1,454
Mekânda dezenfektan alanlarının olmasına (giriş ve çıkışlarda)	218	1,00	5,00	3,568	1,287
Mekânın yapısal sağlamlığına	218	1,00	5,00	3,486	1,140
Mekânın yangına karşı korunmuş ve yangına müdahale ekipmanların olmasına	218	1,00	5,00	3,445	1,155

Mekânın doğal afetlerin etkilerine göre tasarlanmış olmasına	218	1,00	5,00	3,495	1,153
Mekânda hırsızlığa karşı önlemlerin alınmış olmasına	218	1,00	5,00	3,674	1,163
Mekânın kazalara karşı korunmuş olmasına	218	1,00	5,00	3,642	1,160
Genel Ortalama	218	1,65	5,00	3,556	0,776

Hem ifadelerin aritmetik ortalamasına hem de genel aritmetik ortalamaya bakıldığında; öğrencilerin mekân tasarımında kullanıcıların fiziksel gereksinimlerini dikkate aldıkları söylenebilir ($\bar{X}=3,556$).

Kullanıcıların Mekanla İlgili Psiko-Sosyal Gereksinimlerine İlişkin Bulgular; Araştırmanın bu kısmında kullanıcıların mekanla ilgili psiko-sosyal gereksinimlerinin, tasarım öğrencileri tarafından ne düzeyde dikkate alındığını belirlemek için yapılmış olan betimsel analiz sonuçları değerlendirilmiştir. Bu çerçevede öğrencilerin mekanla ilgili psiko-sosyal özellikleri dikkate alma düzeyleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Mekanla İlgili Psiko-Sosyal Gereksinimlerin Tasarım Öğrencileri Tarafından Dikkate Alınma Düzeyi

Değişkenler	N	Min.	Max.	$\bar{X}$	σ
Mekânın ses izolasyonun sağlanmış olmasına	218	1,00	5,00	3,527	1,168
Mekânın kişisel gizliliğe uygun olmasına	218	1,00	5,00	3,628	1,362
Mekânın toplumsal gizliliğe uygun olmasına	218	1,00	5,00	3,894	1,035
Mekânın bireysel sınıra uygun olmasına (en az 45 cm).	218	1,00	5,00	3,564	1,326
Mekânın bireyler arası mesafeye uygun olmasına (45-120 cm)	218	1,00	5,00	3,600	1,341
Mekânın kamusal mesafeye uygunluğuna (360 cm. den fazla olması)	218	1,00	5,00	3,408	1,320
Mekânın duvar rengine	218	1,00	5,00	3,793	1,394
Duvardaki yüzey işlemin türüne (boya/seramik/duvar kâğıdı /taş vb.)	218	1,00	5,00	3,885	1,237
Oturma elemanlarının rengi ve dokusuna	218	1,00	5,00	3,908	1,244
Masanın rengi ve dokusuna	218	1,00	5,00	4,022	1,104
Aydınlatmanın rengine	218	1,00	5,00	3,990	1,069
Zemin malzemesinin rengine	218	1,00	5,00	3,931	1,081
Mekandaki dekoratif ürünlerin malzemesine (ahşap/plastik/metal/cam vb)	218	1,00	5,00	3,766	1,392
Mekandaki dekoratif ürünlerin rengi ve dokusuna	218	1,00	5,00	4,000	1,148
Mekânın dış rengi	218	1,00	5,00	3,967	1,173
Genel Ortalama	218	1,65	5,00	3,792	0,899

Kullanıcıların mekanla ilgili psiko-sosyal gereksinimlerinin, tasarım öğrencileri tarafından dikkate alındığı ortaya çıkmıştır ($\bar{X}=3,792$).

Kullanıcıların Mekanla İlgili Fiziksel ve Psiko-Sosyal Gereksinimlerinin Dikkate Alınma Düzeyinin Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı; Araştırmanın bu kısmında, kullanıcıların mekanla ilgili fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerinin dikkate alma durumunun öğrencilerin demografik özellikleri açısından karşılaştırması yapılmıştır. Bu kapsamda cinsiyet bağlamında karşılaştırma yapmak için Bağımsız Örneklem T testi; yaş açısından karşılaştırma yapmak amacıyla Tek Yönlü ANOVA testi yapılmıştır. Bu kapsamda mekanla ilgili fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerin dikkate alınma düzeyinin öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı ile ilgili bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Mekanla İlgili Fiziksel ve Psiko-Sosyal Gereksinimlerin Dikkate Alınma Düzeyinin Tasarım Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırması

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	σ	t	p
Kullanıcıların Mekanla İlgili Fiziksel Gereksinimleri	Kadın	101	3,681	0,722	2,228	0,027*
	Erkek	117	3,448	0,808		
Kullanıcıların Mekanla İlgili Psiko-Sosyal Gereksinimleri	Kadın	101	3,928	0,805	2,080	0,039*
	Erkek	117	3,675	0,961		

*p<0,05

Tablo 3'te görüldüğü üzere; kullanıcıların mekanla ilgili fiziksel (t=2,228, p=0,027) ve psiko-sosyal (t=2,080, p=0,039) gereksinimlerinin dikkate alınma düzeyinin kadın ve erkeklerde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla kadın öğrencilerin, erkek öğrencilerden daha fazla kullanıcıların mekanla ilgili fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerini dikkate aldıkları ortaya çıkmıştır. Mekanla ilgili fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerin dikkate alınma düzeyinin öğrencilerin yaşlarına göre dağılımı ile ilgili bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Mekanla ilgili fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerin dikkate alınma düzeyinin öğrencilerin yaşlarına göre dağılımı

	Yaş	N	$\bar{X}$	σ	F	P	Tukey
Kullanıcıların Mekanla İlgili Fiziksel Gereksinimleri	1. 19 Yaş ve Altı	33	3,348	0,623	7,274	0,000*	
	2. 20 Yaş	61	3,540	0,813			5>1
	3. 21 Yaş	84	3,446	0,775			5>2
	4. 22 Yaş	22	3,638	0,730			5>3
	5. 23 Yaş ve Üstü	18	4,410	0,337			5>4
Kullanıcıların Mekanla İlgili Psiko-Sosyal Gereksinimleri	1. 19 Yaş ve Altı	33	3,450	0,928	3,930	0,004*	
	2. 20 Yaş	61	3,802	0,843			5>1
	3. 21 Yaş	84	3,754	0,941			5>2
	4. 22 Yaş	22	3,881	0,883			5>3
	5. 23 Yaş ve Üstü	18	4,455	0,440			5>4

*p<0,05

Mekanla ilgili fiziksel (F=7,274, p=0,000) ve psiko-sosyal (F=3,930, p=0,004) gereksinimlerin dikkate alınma düzeyinin öğrencilerin yaşları açısından anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Tukey sonuçlarına göre; yaşları 23 ve üstü olan öğrencilerin diğer öğrencilerden daha fazla kullanıcıların fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerini dikkate aldıkları görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme ve teknolojinin gelişmesi ile müşteri profillide değişim göstermiştir. Hizmet sektöründe faaliyet gösteren yiyecek-içecek işletmeleri de bu değişimden etkilenmiştir. Söz konusu işletmeler farklı istek ve gereksinimlere sahip olan müşterileri memnun etmek ve bunları sadık müşteri haline getirmek için yoğun bir çaba içerisinde girmişlerdir bu çabaların başında işletmelerin iç mekân tasarımı gelmektedir. Dolayısıyla bu tasarımların müşterilerin fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimleri karşılayacak biçimde olması büyük önem taşımaktadır.

Ancak müşterilerin bu gereksinimlerinin karşılanması kadar, tasarımı yapan kişilerin tasarım ile ilgili bilinç düzeyleri ve müşteri odaklı olarak düşünerek hareket etmeleri kilit bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede yapılan çalışmada, tasarım eğitimi alan öğrencilerin yiyecek ve içecek işletmelerinin tasarımında kullanıcıların fiziksel ve sosyo-psikolojik gereksinimlerini hangi düzeyde dikkate aldıkları belirlemeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar ilgili literatür kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmada, Safranbolu Meslek Yüksekokulu İç Mekân Tasarımı programı öğrencilerinin, yiyecek-içecek işletmelerini tasarlarken veya ileri de tasarımında yer almaları durumunda kullanıcıların fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerini dikkate aldıkları veya alacakları yönünde bir düşünceye sahip oldukları belirlenmiştir. Bu düşüncenin öğrencilerin demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için farklılık analizlerinde yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; Kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden, 23 yaş üstü öğrencilerinde daha küçük yaştaki öğrencilere göre daha fazla kullanıcıların fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerine dikkat ettikleri ve önemli buldukları tespit edilmiştir. Erkek ve kadınların ilgi alanlarının farklılık olduğu görülmektedir. Gültekin' (2014) göre kadınların erkeklere oranla sanatsal ve sosyal hizmet alanlara ilgilerinin yüksek olduğunu bildirmişlerdir.

Bundan sonra yapılacak çalışmaların daha geniş bir örneklem üzerinde yapılması büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla farklı üniversite, sınıf ve tasarım ile ilgili farklı bölümlerde bu tür çalışmaların yapılması farklı sonuçlar ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Bu çalışmalarda elde edilecek sonuçların hem kullanıcıların istek ve gereksinimlerinin belirlenmesi, hem işletmelerin kullanıcı portföyünün bilinmesi noktasında önemli katkılar sağlamakla birlikte mekân tasarımcılarına farklı bir bakış açısı ve kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, E., (2017), *Yurtlarda Kullanıcı Gereksinimleri ve Mersin Kız Öğrenci Yurdu Örneğinde İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi FBE İç Mimarlık ABD.
- Alici, N., Göker Paktaş, M., (2020), Color Perception in Interior and It's Effects on Psychology, *Modular*, 3(1):89-105.
- Aluçlu, İ., Özyılmaz, H., Baran, M., (2006), *Kullanıcı Gereksinimlerinin Geleneksel ve Güncel Konutlarda Mimari Tasarıma Yansıması; Diyarbakır Örneği*, VII. Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu, Gaziantep.
- Aluçlu, İ., Kejanlı, D.T., (2001), Çevre Koşullarına Bağlı İnsan Gereksinimlerinin Geleneksel Diyarbakır Evlerinde Yaşama Mekanına Yansıması, *Yapı Dergisi* sayı:237.
- Akyol, E., (1997), *Büro Yapılarında Kullanıcı Gereksinimlerin Mekân Tasarımına Etkilerinin İrdelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü FBE.
- Bayazıt, N., (1982), Planlamaya ve Tasarlamaya Katılma, *İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları*, İstanbul.
- Bugday, H.A., (1991), *Endüstrileşmiş Toplu Konutta Farklı Kullanıcı Gereksinimlerini Karşılama Çözümleri Doğrultusunda Bir Mimari Tasarım Araştırması*, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü FBE.
- Dinç, P., Onat, E., (1998), Tasarlanmış Çevrelerin Kullanım Süreçlerinde Değerlendirilmesi, *Yapı Dergisi*, Sayı: 201.

- Ertemli, M., (2018). Contribution of Border Elements to the Visuality in Space Design: Aesthetic of Vertical Surfaces, *Modular Journal*, 1(1): 49-64.
- Eyüce, Ö., (1991), *Toplu Konut; Sorunlar ve Nedenleri, Konut Çevrelerinin Mekansal Gereksinimlerine Bireyin Tatmini Açısından Psikolojik Bir Yaklaşım*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi FBE.
- Gül, B., (1993), *Kullanıcı Çevre Uyum Probleminin Tasarım Süresinde Çözümlemesi*, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü FBE.
- Gültekin, M., (2014), “*Bilimsel Araştırmalarda Kadın-Erkek Farklılıkları*”, Aile Akademisi Derneği Yayınları.
- Korur, S., Sayın, S., Oğuzalp, E. H., Korkmaz, S. Z., (2006), *Konutlarda Kullanıcı Gereksinimlerine Bağlı Olarak Yapılan Cephe Müdahalelerinin Fiziksel Çevre Kalitesine Etkisi*”, S.Ü. Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 21; 3-4.
- Novalic, M. A., (2012). *İstanbul'daki Yurt Odalarının Yurt Odası Planlama İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi FBE.
- Sağlam, O., (2019). *Ofis Tasarımında Çevresel Faktörler*. Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi SBE.
- Özyılmaz, H., (2001), *Diyarbakır'daki Yeni Yerleşim bölgelerinde Kullanıcı gereksinimlerinin Konut ve Çevre Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, FBE.
- Lang, J., (1987), *Designing for Human Behavior*, Architecture and the Behavioral Sciences. Dowden, Hutchinson & Ross Inc. New York.
- Şener, H., (1977), *Geleneksel konutların Onarım Yenileme Çalışmalarına İhtiyaçsal Değerlendirme Yoluyla Bir Yaklaşım*, Doktora tezi, İ.T.Ü. FBE.
- Toydemir, N., Tanaçan, L. (1997), Malzeme ve Teknolojinin Tasarımdaki Etkileri Üzerine Düşünceler, *Yapı dergisi*, 182; 96-105.
- Uzunoglu, K., Özer, H. (2014), Toplu Konutların Ön Tasarım Aşamasında Değerlendirilmesi. *Megaron*, 9(3), 167-189.
- Üstün, B., Gökaltun, E., Akçoral, B., (2011), *Bina ve Yapım Bilgisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınlar.
- Westin, A., (1970), *Privacy and Freedom*. Ballantine, New York.